

PAPP TIBOR:

Egy kisfiú háborús mozaikja

Az önéletírások valóságos, megélt életekről tudósítanak bennünket. Különösen fontosak ezek a könyvek a kommunista diktatúra alól felszabadult népek esetében. Térségünkben oly sokféle erő és körülmény nehezíti a múlt tisztázását (ezek közül csak az egyik a kommunista diktatúra örökösének és haszonélvezőinek sokszínű tábor), hogy a hiteles visszaemlékezéseknek, az „ezt láttam, ez történt velem” típusú könyveknek a szokásosnál nagyobb szerepük lesz az egészséges nemzeti önismert kialakításában.

Ahogy például Kertész Imre *Sorstalansága*, Konrád György közelmúltban megjelent visszaemlékezése megeremti annak lehetőségét, hogy a holokausztban nem érintett rétegek közelebb kerülhessenek a magyarországi zsidóság történelmi tapasztalataihoz, jelenkori életérzéséhez, úgy Papp Tibor önéletrajzi regénye – gyermekkori élményein keresztül – egy másik társadalmi csoport, a polgárosodó parasztság világába kalauzol bennünket. A kiindulópont az anyai nagycsalád és életük falusi színtere, Vállaj. Az író nagyapja szegényparaszti sorból küzdötte fel magát kemény munkával, rendíthetetlen vállalkozószellellemmel, s lett a Felső-Tisza vidékén

található település egyik módos gazdájává, iparosává. A család eközben még szerves részét képezi a falu hagyományos közösségének, azonosul annak értékrendjével, magáénak érzi érintkezési, vallási szokásait, közvetíti az olvasó felé auráját. A könyv első kétharmada e letűnőfélben lévő világot mutatja be; a családrégény szinte észrevétlenül alakul át lírai szociográfiává. Ennek egyik legmegkapóbb részlete a „régii öregek” szófordulathoz kapcsolódó emlékek felidézése. Régi öregeknek a falu idős emberei saját ifjúságuk öregjeit nevezték, akiket a fiatalok számára – egy-egy történet kíséretében – példaként idéztek meg.

A könyv utolsó harmada Vállaj második világháborús tragédiáját eleveníti fel. Közéről láthatjuk, hogyan készültek fel a falu lakói a szovjet megszállásra, megismerkedünk a megszállás mindennapi megpróbáltatásaival (minden családnak magában, elszigetelten kellett megküzdenie a nők után kajtató részeg katonák zaklatásával), s végül tudomást szerzünk a legsúlyosabb csapásról, Vállaj munkaképes korú lakosságának elhurcolásáról, ami a több éves munkatábor kezdetét jelentette.

Téved azonban, aki azt hiszi, hogy Papp Tibor könyve csupán a múlt realiztikus szemléletű feltárására szorítkozik; a regény ennél lényegesen sokszínűbb. A kisgyermekkori világerzékelés és az emléke-

zés folyamatának visszaadására is törekszik, eközben pedig bőven merít a modern regényirodalom eszköztárából.

Elsőnek a prousti asszociációs technikát kell megemlítenem. Papp regényében az emlékező csapongva idézi fel kisgyermekkori emlékeit, egyik történetről ugrik át a másikra, gyakran úgy, hogy az előző történetet még be sem fejezte, így az új történet beékelődik a régibe. Az események felelevenítésébe a magyar anekdotikus hagyomány is belejátszik. Az epizódok többnyire röviddek, humoros-csattanós befejezésűek. Mint például az esti iddógálásból késő éjszaka egy szál ingben hazatérő nagyapa esete (ezúttal az apai ágról), akit harcias természetű felesége sodrófával hajtott ki a tokaji szőlőkbe, hogy megkeresse elhagyott ruhadarabjait.

A gyors asszociációk pergő ritmusúvá teszik a regényt. Ezzel ellentétes hatást vált ki az olvasóból az „új regény”-ből ismert tárgyias bemutatás. Szintén lassító, életképteremtő funkciója van a regény egészét átszövő lírai nyelvezetnek („A mozdonygőz ki-be járt az ablakon, mintha szomszédasszonyok sóhajtoznának illatosan, szavak nélkül... A sínpárok ütőere a jövő-menő vonatok ritmusára lüktetett”).

Papp Tibor érzékletes könyvvel állított emléket a magyar falunak, családjá előtte járó generációinak, és színvonalas olvasmányt kínálva segí-

ti az olvasót, hogy az meglássa a múlt valóságos arányait.

SOMOGYI GYULA

(Európa Könyvkiadó, Budapest, 2003,
285 oldal, 2000 Ft)

MEZEY KATALIN:

A kidöntött kerítés

Az olvasó, miután átlépi a *kidöntött kerítést* és visszanéz Mezey Katalin könyvére, nehezen tudja eldönteni, mit is olvasott valójában. A borítón Oláh Mátyás László illusztrációja egy kislányt ábrázol, a háttérben motort szerelő papájával. Bizarr, de mégis mesészerű kép. Aztán az első mondat – „Az 1940-es évek második felében és az ötvenes években voltam gyerek” – már máshogyan láttatja a helyzetet. Mi is ez a könyv? Mesekönyv, gyerekkönyv, visszaemlékezés? Vagy egy visszaemlékező gyermek meseköntösbe bújtatott, valójában megrázó elbeszélése? Maga a szerző remekül határozza meg könyve műfaját: „gyerekkori történetek”. Az a bizonyos gyerekkor, amikor ezek a kerítésen inneni és túli dolgok történnek, a nem túl mesés, ám annál nyomasztóbb ötvenes évek, a hely pedig a mesés, így (látszólag) kevésbé nyomasztó Pasarét, a Szilágyi Erzsébet fasor és környéke.